

رئیس دانشگاه ارومیه در گفت‌وگو با فرهیختگان:

تحول آموزشی ما را به دوران پرچمداری تمدنی ایران بازمی‌گرداند

زهرا رضامشانی
روزنامه‌نگار

شاید روزی که اولین قدم‌ها برای راه‌اندازی پژوهشگاه رویان یا ورود به حوزه نانو در کشور برداشته می‌شد، هیچ‌کس تصور نمی‌کرد ایران طی زمان کوتاهی بتواند به رده پانزدهم قدرت برتر علمی دنیا دست پیدا کند، اتفاقی که علی‌رغم اعتراف دنیا به آن اما هنوز هم اگر در کوچه‌پس‌کوچه‌های استان‌های محروم قدم بزنی و صحبت از دست برتر علمی ایران در دنیا مطرح کنی؛ شاید کمتر کسی را پیدا کنی که به آن باور قلبی داشته باشد. موضوعی که البته دلیل اصلی‌اش وجود مشکلات گوناگون در حوزه‌های مختلف و ندیدن رقبای مراکز آکادمیک کشور برای ارائه راهکارهای علمی و عملی در راستای حل آنهاست. به عبارت دیگر هرچند ایران به مقصدی برای توریست پزشکی در خاورمیانه تبدیل شده و حالا تجهیزات ساخت داخل در حوزه نانو و... به کشورهای همسایه صادر می‌شود، اما در مقابل بسیاری از مقالات تولیدی توسط دانشگاه‌های کشور جز برای چاپ در مجلات معتبر بین‌المللی، فایده‌ای برای کشور ندارد. مساله‌ای که در عمل باعث شده جامعه آکادمیک کشور فاصله زیادی با آنچه باید باشد، پیدا کند، به‌طوری‌که بسیاری معتقدند امروزه مقالاتی که توسط دانشگاه‌های کشور تولید می‌شود علی‌رغم اینکه در مرز دانش حرکت می‌کنند، اما بیشترین کاربرد را برای رفع مضلات کشورها و بعضاً کشورهای پیشرفته دارند اما در داخل صرفاً می‌تواند به‌عنوان پله‌ای برای ارتقای رتبه اعضای هیات علمی از آن بهره برد. البته نباید این مساله را نیز فراموش کرد که پیشرفت‌های صورت گرفته در حوزه‌های مختلف یادشده نیز ما حاصل انتشار همین مقالات است، اما قطعاً دانشگاه‌ها نتوانستند به اندازه جایگاه پانزدهم ایران در حل موضوعات داخلی سهیم باشند، موضوعی که مولفه‌های مختلفی در آن دخیل هستند و نمی‌توان به شمردن یک یا دو دلیل برای آن اکتفا کرد. در این گزارش به‌سراغ رحیم حجت‌نقی، رئیس دانشگاه ارومیه رقتیم تا برآیند از چرایی وضعیت فعلی دانشگاه‌ها و عدم توانایی آنها در ارائه راهکارها در راستای حل مشکلات حوزه‌های مختلف کشور و همچنین چگونگی تغییر مسیر در این زمینه بگویند.

۱۱۱

تبدیل شدن ایران به یک قدرت بلامنازع علمی در منطقه و دنیا را چطور ارزیابی می‌کنید؟
قطعاً رسیدن به جایگاه پانزدهم علمی در جهان اتفاقی نیست که یک‌شبه به آن رسیده باشیم، بلکه این مهم ما حاصل سیاستگذاری کلان در نظام آموزش عالی کشور و تشویق اعضای هیات‌علمی توسط خود دانشگاه‌ها و برای اصلاح مسیر گذشته است. به‌طوری‌که اساتید به سمت نگارش مقالات وزینتی حرکت می‌کنند که از اعتبارات لازم برخوردار باشد و طبیعتاً به چنین مقالاتی استنادات بیشتری نیز صورت می‌گیرد. امروزه دیگر بحث تولید مقاله صرفاً برای مقاله وجود ندارد، بلکه مقالات امروزه قطعاً قابل استناد هستند.

سیاست‌های تشویقی دانشگاه‌ها برای تغییر مسیر اعضای هیات علمی چیست؟
طبیعتاً انسان تمایل به خیر دارد و زمانی که از حیث معنوی و مادی مورد تشویق قرار بگیرد تمایل بیشتری برای پیگیری امور پیدا می‌کند. امروزه در تمام دانشگاه‌ها ازجمله دانشگاه ارومیه تأکیدمان بر این است که اعضای هیات‌علمی که مقالات معتبری را منتشر می‌کنند مورد تشویق قرار بگیرند و روند فعالیت‌هایمان در این زمینه نیز رو به رشد بوده است.

اساتید را به سمت حسن مسئولیت‌پذیری نسبت به جامعه سوق می‌دهیم
در گذشته انتشار دو مقاله ISI اصلی‌ترین مولفه برای ارتقای جایگاه اعضای هیات علمی به شمار می‌رفت

که نه تنها آسیب‌زا بود بلکه دستاورد مهمی نیز برای حل مشکلات داخلی نداشت، امروزه وضعیت چگونه است؟

تأییدی که در هیات امنای دانشگاه ارومیه داریم، این است که اساتید را به‌سمتی سوق دهیم که حسن مسئولیت‌پذیری نسبت به جامعه داشته باشند. البته این کار نیازمند فرهنگ‌سازی است؛ چراکه اعضای هیات‌علمی کشور در طول زمان به همان روند سابق عادت کرده و ترجیح می‌دهند به سمت چاپ ۲ مقاله حرکت کنند درحالی‌که قطعاً باید این وضعیت تغییر کرده و اساتید در کنار ارتباط با صنعت و جامعه، بتوانند حسن مسئولیت‌پذیری نسبت به کشور متناسب با رشته تخصصی خود داشته باشند. این اصل نیز در طول سال‌های اخیر به‌وسیله آیین‌نامه‌هایی که مرتباً درحال اصلاح است مدنظر قرار گرفته شده و امروز در فضای دانشگاهی به‌صورت محسوس مشاهده می‌کنیم امتیازی که برای اساتیدی مفیدتر نسبت به جامعه در نظر گرفته می‌شود به‌مراتب بیشتر از چاپ مقاله خواهد بود.

در دانشگاه ارومیه نیز سیاست‌هایی را تدوین کرده‌ایم تا همه اساتید در این زمینه احساس مسئولیت کنند و در نتیجه عضو هیات‌علمی که بتواند مشکلی از جامعه را حل کند از هر حیث مورد تشویق قرار می‌گیرد، البته نباید این مساله را فراموش کرد که برای رسیدن به نقطه مطلوب در این زمینه نیازمند فرهنگ‌سازی هستیم و این‌گونه نیست که یک‌باره و با اتخاذ سیاست‌های چرخشی بتوانیم به هدف‌مان برسیم با این حال حرکت‌های خوبی در طول سال‌های اخیر صورت گرفته و تداوم دارد.

اصل فعالیت دانشگاه‌ها باید حل مشکلات بوده و درکنار آن بحث تولید مقالات را دنبال کرد

با وجود سیاست‌های اتخاذشده و افزایش میزان استناد به مقالات تولیدی توسط دانشگاه‌ها، در داخل چنین احساسی نمی‌شود که جامعه آکادمیک در راستای حل مشکلات کشور حرکت می‌کند، این احساس از کجا نشأت می‌گیرد؟

برای رسیدن به جایگاهی که مردم حضور دانشگاه‌ها در میدان حل مشکلات را لمس کنند، همچنان نیازمند فرهنگ‌سازی هستیم، همچنین باید اصل فعالیت دانشگاه‌ها در راستای حل معضلات داخل بوده و در دل آن مقالات استخراج شود، درحالی‌که تا امروز روند برعکس بوده و اصل تولید مقاله بوده و در کنار آن دانشگاه‌ها بحث ارتباط با صنعت و جامعه را پیگیری می‌کردند. باید روزی فرا برسد تا اساتید این موضوع را باور داشته باشند که وظیفه اصلی‌شان ارتباط با بخش‌های مختلف داخل است و در این صورت قطعاً به مقالاتی می‌رسیم که از

دل آن چندین مقاله و راهکارها علمی و عملی برای حل مشکلات خواهیم داشت، البته هنوز فاصله زیادی تا این مرحله داریم، البته مسیر حرکت این روزهای دانشگاه‌ها نشان می‌دهد ما به این سمت سوق پیدا کرده‌ایم.

صرفاً با تغییر آیین‌نامه‌های موجود می‌توان به این جایگاه دست پیدا کرد؟

طبیعتاً غیر از آن راه دیگری وجود ندارد و آیین‌نامه‌ها به اساتید خط‌دهی می‌کنند و این مولفه اثرگذار بسیار زیادی دارد، البته در کنار آن باید بحث فرهنگ‌سازی را نیز دنبال کنیم و موضوع اعمال سیاست‌های تشویقی را هم مدنظر قرار گرفت تا در مجموع آهنگی در دانشگاه‌های ما ناواخته شود که اساتید حسن کنند باید به این سمت حرکت کنند.

می‌توانیم به دوران پرچمداری تمدنی ایران در دنیا برگردیم

ظرفیت کشور در رشد علمی را چطور ارزیابی می‌کنید؟

ما هزاران سال است که پرچمدار تمدن در دنیا هستیم و افراد شاخصی را در طول قرن‌ها داشته‌ایم و قطعاً اگر شرایط را مهیا کنیم می‌توانیم بار دیگر به تمدن بزرگ گذشته خود برسیم هرچند رسیدن به آن مسیر طولانی را می‌طلبد و برای دستیابی به آن باید مشکلات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی موجود را برطرف کرد و در این صورت می‌توان با سرعت بیشتری به این نقطه رسید. بازهم تأکید می‌کنم که ایران و ایرانی می‌تواند به این جایگاه برسد.

تولید مقاله همچنان فرهنگ مرسوم میان اعضای هیات علمی است

امروزه اصلی‌ترین مشکلاتی که پیش‌روی رشد کشور در حوزه‌های مختلف علمی است، چیست؟
یکی از موضوعات قطعاً تأمین بودجه است اما این بدان معنی نیست که اگر بودجه زیادی در اختیار دانشگاه‌ها قرار بگیرد حتماً می‌توانیم به جایگاه‌های بالایی علمی دست پیدا کنیم؛ چراکه هنوز فرهنگ مرسوم میان اساتید تولید مقاله است و اولین مشکل ما این است که باید این فرهنگ را تغییر داده و این موضوع را نهادینه کنیم که یک عضو هیات‌علمی باید برای جامعه خودش کار کند. از طرف دیگر صنعت باید احساس کند که اگر دانشگاه در کنارش قرار بگیرد در وهله اول برای او مفید است، اما متأسفانه نه از طرف صنعت چنین احساسی وجود دارد و با توجه به اینکه بودجه نفتی در اختیار بنگاه‌های بزرگ اقتصادی

قرار می‌گیرد آنها اصلاً دانشگاه را نمی‌شناسند و به تبع آن از تکنولوژی روز بی‌بهره هستند، درحالی‌که قطعاً تکنولوژی در دانشگاه‌ها تولید می‌شود؛ همچنین دانشگاه‌ها نیز تمایلی برای این کار ندارند و باید این نیاز در جامعه احساس شود که هم صنعت به دانشگاه احتیاج دارد و هم دانشگاه به صنعت و اگر این احساس به شکل عملی ایجاد شود که همه در راستای تقویت یکدیگر حرکت کنند، درنهایت به نفع کشور تمام می‌شود.

به‌عبارت دیگر در کشور ما چون صنایع از دل‌های نفتی بهره‌مند می‌شوند برای رفع نیازهایشان به‌راحتی اقدام به واردات محصول مورد نیاز می‌کنند هرچند اخیراً تشدید تحریم‌ها باعث شده تا حدودی صنعت و دانشگاه به یکدیگر نزدیک‌تر شوند و این یکی از نعمت‌های تحریم به شمار می‌رود.

ازسوی دیگر در دانشگاه‌ها اساتید را به‌گونه‌ای تعلیم می‌دهند که صرفاً به مباحث تئوری مشغول شوند و از مشکلات جامعه چندان اطلاعی ندارند، با این حال معتمد شرایط فعلی کشور همه صنایع را مجبور کرده برای حفظ و ارتقای کیفیت محصولات‌شان به R&D به مراتب بیشتر از گذشته توجه داشته باشند و در اینجاست که پای دانشگاه‌ها به این حوزه باز می‌شود.

برای تغییر مسیر فعلی دانشگاه‌ها نیازمند تحول در آموزش هستیم

در این میان انتقاداتی به عدم کسب مهارت‌های لازم توسط دانشجویان و اساتید در فضای دانشگاهی کشور نیز مطرح است، راهکار برون‌رفت از این وضعیت چیست؟

بله، متأسفانه ما بیشتر در حوزه تئوری عمل کرده‌ایم تا جایی که می‌توان گفت بحث مهارت‌آموزی را کنار گذاشته‌ایم و حتی امروز اگر فارغ‌التحصیلان بهترین دانشگاه‌های صنعتی ما وارد بازار شوند به‌اصطلاح آچار به دست نیستند و برای رفع مسیر فعلی نیازمند تحول اساسی هستیم. در اصل باید سرفصل دروس ما تغییر کند تا دانشجوی در صحنه عمل بتواند تئوری‌ها را فرا بگیرد نه اینکه صرفاً با پشت میز نشستن دروس را به آنها آموزش داد. اگر می‌خواهیم دانشجویانی را فارغ‌التحصیل کنیم که جزء نیروهای زنده در رشته خودشان باشند، باید فضای آموزشی را به سمتی ببریم که آنها در طول تحصیل بتوانند از نزدیک فضای کار را تجربه کنند. به‌طور مثال پیش‌تر در آلمان نیز فارغ‌التحصیلان با چنین مشکلاتی روبرو بودند و همین مساله باعث شد

آنها دانشگاه‌هایی را تأسیس کنند که روند آموزشی متفاوت‌تری داشته باشند و از طرفی نیز سرفصل‌هایی را دروس تعیین می‌کنند که دانشجوی برای گذراندن آن مجبور باشد در فضای صنعتی حاضر شود تا از این طریق بتواند تئوری‌های آموخته را در محیط واقعی تطبیق دهد و قطعاً چنین کاری کمک زیادی به ارتقای مهارت‌های لازم دانشجویان خواهد کرد، هرچند در کشور ما نیز اقداماتی در راستای بهبود این وضعیت صورت گرفته اما در عمل هنوز راه زیادی در پیش داریم.

تا امروز صنعت و دانشگاه به‌صورت جزیره‌ای عمل می‌کردند

ظرفیت دانشجویان تحصیلات تکمیلی اصلی‌ترین بازوی پژوهشی کشور محسوب می‌شود، در طول ۴ دهه گذشته از این ظرفیت استفاده بهینه‌ای صورت گرفته است؟

در یک برهه‌ای ما به تقاضای اجتماعی پاسخ دادیم و به‌جای اینکه قشر دانشجویان برای تحصیل در مقطع تحصیلات تکمیلی به کشورهای همسایه بروند، ظرفیت تحصیل در این مقطع را در مراکز دانشگاهی ایجاد کردیم و این موضوع تا یک بازه زمانی کار درستی محسوب می‌شود، اما قطعاً نتوانستیم از این ظرفیت مهم به درستی استفاده کنیم و دلیلش هم تنها یک یا چند مولفه نیست، بلکه این حوزه عوامل مختلفی دارد که همانند یک زنجیره به یکدیگر متصل هستند که باید به‌تدریج مسیر را اصلاح کرد تا بتوان ظرفیت این بخش در راستای رفع مشکلات داخلی به کار گرفت. البته اینکه گفته می‌شود دانشگاه باید به سراغ صنعت برود یا برعکس، انتظار درستی نیست بلکه هم دانشگاه باید منت صنعت را بکشد و هم صنعت تشویق شود تا برای رفع نیازهایش به سطح دانشگاه بروند در حالی‌که تا امروز هر دو بخش طرف مقابل را قبول نداشته و باعث شد تا هرکدام به‌صورت جزیره‌ای عمل کند که متأسفانه ضررهای آن را نیز امروز مشاهده می‌کنیم.

ازسوی دیگر شاهد هستیم که به‌دلیل فضای فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و... بخشی از نخبگان ما به خارج از کشور می‌روند و به‌خصوص نابسامانی وضعیت بازار کار باعث سرخوردگی جوانان می‌شود در حالی‌که اگر رونق اقتصادی وجود داشت، اکثر این نخبگان ترجیح می‌دادند در بخش‌های مختلف کشور به خدمت بپردازند؛ همچنین برای پاسخ به تقاضای اجتماعی صرفاً به گسترش مراکز آکادمیک اکتفا شده و بحث اشتغال فارغ‌التحصیلان پیگیری نشده و امیدوارم با رفع این مشکلات شاهد بسترسازی برای بازگشت نخبگان باشیم.

البته اقدامات خوبی مانند شرکت‌های دانش‌بنیان، ارک‌های علم و فناوری، مراکز رشد فناوری... طی سال‌های اخیر صورت گرفته و امیدها در حال جوانه زدن است که امیدواریم شرایطی فراهم شود تا جوانان بتوانند از مزایای تحصیل‌شان در داخل کشور استفاده کرده و آهنگ مهاجرت این قشر کندتر شود.

امروزه ۸۰ درصد بودجه دانشگاه صرف حقوق و امور آموزشی می‌شود

وضعیت بودجه دانشگاه ارومیه چطور است؟
قطعاً زمانی که تورم یک‌باره چندین برابر می‌شود طبیعی است که قیمت یک ماده آزمایشگاهی ۲۵۰ هزار تومانی هم افزایش عجیبی داشته باشد، از طرف دیگر حقوق اساتید و پرسنل را چندبرابر کردند اما بودجه دانشگاه ۱۴ درصد رشد داشته و این شرایط باعث شده تا مشکلات مالی در همه دانشگاه‌ها ایجاد شود، علی‌رغم اینکه تأکیدمان این است که بودجه پژوهشی چندان کاهش پیدا نکند، اما طبیعتاً این اتفاق می‌افتد چرا که در غیر این صورت اصلاً دانشگاه اداره نخواهد شد. به عبارت دیگر امروزه ۸۰ درصد بودجه دانشگاه صرف حقوق پرسنل و آموزش شده و سفره پژوهشی هر روز کوچک‌تر می‌شود.

رتبه دوم ایران در ویرایش سدهم شاخص نوآوری میان کشورهای آسیای مرکزی و جنوبی

جعفر مهرا، موسس مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری در گفت‌وگو با فارس، با تشریح نتایج ویرایش ۲۰۲۰ شاخص نوآوری جهانی گفت: «در این ویرایش رتبه جمهوری اسلامی ایران در گروه درآمدها توسط به‌بالا قرار گرفته است که رتبه کلی جهانی آن ۶۷ و در جمع کشورهای آسیای مرکزی و جنوبی دارای رتبه دوم است.» وی ادامه داد: «از طرف دیگر، جمهوری اسلامی ایران برحسب شاخص‌های هفتگانه این رتبه‌بندی به این ترتیب است. رتبه کلی ایران بین ۱۳۱ کشوری که در ویرایش حاضر نام آنها دیده می‌شود ۶۷، در شاخص نهادها (محیط سیاسی، مقررات و کسب‌وکار) با کسب امتیاز ۶/۲۶ رتبه ۱۲۰، در شاخص سرمایه‌انسانی و پژوهش با کسب امتیاز ۶/۳۶ رتبه ۴۶، در زیرساخت‌ها با کسب امتیاز ۷/۳۹ رتبه ۶۹، پیچیدگی بازار با کسب امتیاز ۸/۳۸ رتبه ۱۰۸، در پیچیدگی کسب‌وکار با کسب امتیاز ۹/۱۷ رتبه ۱۱۲، در پروتودادهای علمی و فنی با کسب امتیاز ۲۳ رتبه ۵۹ و در پروتودادهای خلاق با کسب امتیاز ۷/۲۸ رتبه ۴۸ است.»

مهراذ اضافه کرد: «در این گزارش برای نخستین‌بار برای ۱۰۰ کشور جهان خوشه‌های بزر علم و فناوری تعریف شده است. شدت علم و فناوری (سدهم پتنت‌ها و انتشارات علمی نسبت به جمعیت) اساس رتبه‌بندی خوشه‌هاست. در این بخش، بسیاری از خوشه‌های اروپایی و آمریکایی فعالیت‌های علمی و فناوریانه بیشتری را نسبت به خوشه‌های کشورهای آسیایی نشان می‌دهند. رتبه خوشه تهران در این بین ۴۳ است.»

تدوین ۸ سیاست در زمینه برگزاری کنکور سراسری

ابراهیم‌سوزنجی، معاون خطنمشی‌گذاری ستادعلم‌وفناوری دبیرخانه‌شورای عالی انقلاب‌فرهنگی از پیگیری این ستادبرای اعمال جدایی‌سنجش از پذیرش خبر داد و گفت: «ما به‌دنبال این هستیم که برگزاری آزمون سنجش را از یک بار در سال به دو بار در سال افزایش دهیم و به این ترتیب اگر داوطلبی یک بار نتوانست به‌خوبی در آزمون شرکت کند، شانس خود را در دوم امتحان کند.» وی افزود: «به دنبال این هستیم که آزمون فقط تستی نباشد و انواع هوش‌های دیگر سنجیده شود و سوابق تحصیلی پررنگ‌تر شود.»

سوزنجی با تأکید بر اینکه حدود هشت سیاست در زمینه برگزاری آزمون مدون کردیم، ادامه داد: «درصورتی‌که این تغییرات صورت بگیرد، در کنار تغییر سهمیه‌ها باعث رفع برخی چالش‌ها خواهد شد.»

معاون خطنمشی‌گذاری ستاد علم و فناوری شورای عالی انقلاب فرهنگ تأکید کرد: «در حال حاضر بزرگ‌ترین متضرر از برگزاری آزمون سراسر وزارت آموزش‌وپروپرست است چرا که ۳ سال آخر آموزش متوسطه ارزشی ندارد و نیاز است که این روند تغییر یابد.»